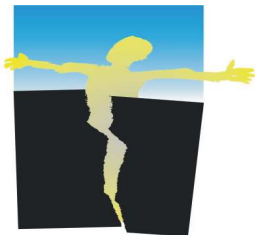


HELSINKI Bulletin



Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Rige od Fere 20, 11000 Beograd, Srbija
tel./fax +381 11 30 32 408; e-mail office@helsinki.org.rs;
www.helsinki.org.rs

Br. 31 • Jun 2009.

SPOLJNA POLITIKA: BEZ KONCEPTA

Odsustvo strateškog koncepta razvoja zemlje što karakteriše unutrašnju dinamiku Srbije od ubistva premijera Zorana Djindjića 2003. godine, najjasnije se prepoznaje na spoljopolitičkom planu. Pogotovo otkako već tri godine međunarodnom i diplomatskom aktivnošću rukovodi Vuk Jeremić. Iako kadrovski pripada Demokratskoj stranci, koja verbalno ne odustaje od "evropskog puta" Srbije (na čemu je dobila predsedničke i parlamentarne izbore 2008. godine), Jeremić svoju, nesporno enormnu ličnu energiju troši na samo jedan cilj – sprečavanje međunarodne legalizacije Kosova kao samostalne, nezavisne države. Takvim delovanjem ministar inostranih poslova servisira uticajni, nažalost još uvek dominantni deo srpske akademske elite i značajan deo političke klase koji, začaureni u sopstvenom autizmu nisu svesni dubokih promena koje se poslednjih godina odigravaju na globalnoj sceni. Još manje, realnog interesa srpskog naroda i države i njenog strateškog pozicioniranja u novom kontekstu.



Svodjenje spoljopolitičkog i diplomatskog delovanja na samo jednu "bitku", osim što je limitirajuća po svojoj suštini, podrazumeva neprincipijelne kompromise i, veoma često, visoku cenu koju Srbija plaća u takvim aranžmanima. Osim svojim ugledom¹, i ekonomski, kao što je to slučaj sa prodajom Naftne industrije Srbije ruskom partneru. Ovakva dezorijentacija, kako na unutrašnjem, tako i na spoljnom planu, rezultat je nesprenosti da se napravi bilans promašene politike Slobodana Miloševića i Vojislava Koštunice. To istovremeno svedoči i o svojevrsnoj krizi političkog identiteta. S jedne strane, Srbija prolazi kroz tranziciju sličnu onoj u Rusiji, a s druge strane, psihološki nije izašla iz Miloševićeve propale „socijalne zemlje“. Bez obzira na taj raskorak Srbija se samopercipira kao zemlja koja zastupa principe socijalizma

¹ U godišnjem izveštaju Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji za 2008. godinu, "Ljudska prava, demokratija i – nasilje", naveden je, između ostalog, primer iz koga se može zaključiti na kakve kompromise Srbija pristaje u potrazi za saveznicima u "odbrani" Kosova. Naime, 21. novembra 2008. godine Srbija je u Ujedinjenim nacijama glasala protiv rezolucije o stanju ljudskih prava u Iranu; u Iranu se inače, primenjuje šerijatsko pravo, surovočak i prema maloletnicima – od 32 smrtno kazne koliko je u svetu izvršeno 2005. godine, 26 ih je izvršeno u Iranu. Kako je ocenio jedan neimenovani funkcioner EU da je jedino objašnjenje što je Srbija u UN glasala protiv rezolucije to što je "svojim glasom vraćala dug Iranu zbog glasanja prilikom odlučivanja o zahtevu za savetodavno mišljenje Međunarodnog suda pravde o legalnosti nezavisnosti Kosova".

i socijalne pravde (uprkos tajkunizaciji zemlje), i protiv je američkog neoliberalizma i imperijalizma. Istrajavanjem na državnom pitanju (rekompozicija Balkana uz podelu Bosne i Kosova), Srbija sve vreme podrivala međunarodne napore da prostor bivšue Jugoslavije stabilizuje i pooveže sa evroatlantskim integracijama. U tom smislu, Srbija opstruira implementaciju Dejtonskog sporazuma, veoma selektivno saradjuje sa Haškim tribunalom (gotovo da ta saradnja nema nikakvo povratno dejstvo na srbijansko društvo, uspostavljanje moralne vertikale i otvaranje dijaloga u cilju normalizacije odnosa u regionu).

Antiamerikanizam je takodje dobio izuzetne razmere i uklapa se u veoma širok međunarodni front koji se učvrstio za vreme Dž. Busha. Dodatno, Srbija u SAD vidi i glavnog krivca za sprečavanje realizacije velikosrpskog projekta. Otuda na svaki način Beograd pokušava da osujeti nastojanje SAD da Srbiju uvede u NATO. Na američko insistiranje na multietničnosti i multikulturalnosti se gleda kao na novi oblik kolonijalizma. Uprkos ogromnim simpatija koje je Barak Obama uživa u čitavom svetu, pa i u Srbiji, srpska diplomatija novu administraciju posmatra isključivo kroz prizmu odnos prema Balknu, odnosno prema Srbiji. Tako je na primer, novoimenovani ambasador u SAD Vladimir Petrović, u svojim tezama pre odlazak u SAD izjavio da neće saradjevati sa Stejt departmanom zbog Hilari Klinton, već preko Kongresa ili Bele kuće, gde Srbi navodno imaju lobi preko kojeg mogu ostvarivati državne i nacionalne interese.²



² Izvor blizak Spoljnopolitičkom odboru Skupštine Srbije.



Usvajanjem Rezolucije o neutralnosti Srbije (2007) je definisala spoljnopolitičku poziciju između Istoka i Zapada (sa osloncem na Rusiju) čime je definisala i svoj stav prema EU, prevashodno kao „kasi“ koja pokriva njen budžetski deficit.

U potrazi za saveznicima širom planete na konceptu koji dele i mnoge druge zemlje koje se nisu snašle u novonastalim međunarodnim okolnostima i po svaku cenu pokušavaju da zadrže *status quo*, srpska diplomatija ih uglavnom nalazi među zemljama azijskog i afričkog kontinenta, među autoritarnim režimima kojima nije mnogo stalo ni do Kosova ni do Srbije, ali im odgovara da u zaštiti nekih svojih interesa imaju podršku ili u Ujedinjenim nacijama ili u nekoj drugoj međunarodnoj organizaciji. (podrška Iranu, Estoniji, odustajanje od učešća u vežbi NATO pakta u Gruziji..)

Lobiranje među takvim potencijalnim partnerima osnovna su preokupacija srpskog šefa diplomatije Jeremića, a sopstvene učinke, koji su često polovični, (kratkoročnog dometa) slavodobitno predstavlja domaćoj javnosti kao velike uspehe.

Najnovija kampanja

Proglašavanje nezavisnosti Kosova (2008) bilo je okidač za novi talas antizapadnjaštva koji je dobio zamah i u spoljnopolitičkoj orijentaciji. Gotovo celokupna politička energija Srbije je usmerena na sprečavanju i usporavanju procesa priznanja Kosova. Priznanje Kosova od strane zemalja u regionu dovelo je do narušavanja odnosa, jer je Srbija to smatrala neprijateljskim aktom. Čak su ambasadori Crne Gore i Makedonije proglašeni *personama non grata*. Nakon toga je usledila intenzivna akcija

Ministarstva za spoljne poslove koja u suštini ima za cilj radikalizaciju albanske populacije na Kosovu, čime bi se dokazala teza Beograda da Albanci nisu sposobni da naprave državu. U takvom scenariju Beograd vidi i mogućnost za svoj strateški cilj: iznudjivanje podele Kosova i BiH, odnosno prekompozicije Balkana. Osim što partnere traže na drugim kontinentima, srpska diplomatija igrala je i na kartu podela unutar EU, polazeći od činjenice da pet članica EU (Španija, Rumunija, Kipar, Slovačka i Grčka) još nije priznalo nezavisnost Kosova.

U drugoj polovini maja u Siriji je održana ministarska konferencija Organizacije islamske konferencije (OIK) na kojoj navodno nije doneta odluka o "kolektivnom priznanju Kosova", zahvaljujući zalaganju ministra Jeremića: "Uz podršku prijateljskih zemalja u OIK, Srbija je uspela da izdejstvuje da se iz Rezolucije o Kosovu, koja je juče usvojena u Siriji, izbací poziv na hitno priznavanje nezavisnosti. Nije došlo ni do planiranog talasa priznanja oko 20 zemalja", pisale su tih dana *Večernje novosti*.³

Kako su naširoko izveštavali i ostali mediji, srpsku inicijativu koju je u telefonskim kontaktima sa ministarstvima brojnih zemalja imao lično ministar Jeremić, podržale su "prijateljske države", poput Egipta, Azerbejdžana, Sudana, Alžira...

"Prvo su tražili da sav islam "u ime Alaha" prizna nezavisnost Kosova, a onda su dobili rezoluciju koja sadrži četiri člana koja su tako formulisana kao da ih je srpska strana pisala" citira *Politika*, u tekstu objavljenom pod naslovom "Ko je 'pobedio' u Damasku", svoj neimenovani izvor iz Ministarstva spoljnih poslova, tim povodom.⁴ U istom tekstu *Politika* donosi i mišljenje direktora Foruma za etničke odnose Dušana Janjića, po kome, "izmenjena rezolucija islamskih zemalja predstavlja veliki uspeh Ministarstva spoljnih poslova.

Organizacija islamske konferencije sa svojih 57 članica je po broju zemalja najmasovnija

medjunarodna organizacija na svetu, osim Ujedinjenih nacija. Do sada je 9 članica OIK individualno priznalo Kosovo, među kojima i veoma uticajna Saudijska Arabija, koja je navodno i bila inicijator "kolektivnog priznanja" u Damasku. Hvaleći sopstveni uspeh da se to spreči, šef diplomatije je sa ushićenjem najavio dalje akcije: "... mi ne posustajemo. Bićemo prisutni svuda gde se odlučuje o Kosovu, naš glas će se cuti na svim svetskim meridijanima i nadam se da ćemo biti uspešni kao do sada".⁵



Potvrđujući ovu izjavu, ministar Jeremić je samo nekoliko dana kasnije odleteo za Honduras, na ministarski sastanak Organizacije američkih država. "Opet pobeda", oglasio je ishod ove misije *Kurir*⁶, a na sličan način izveštavali su i drugi mediji. Svi su se izveštaji temeljili na porukama koje je iz daleke zemlje dostavljao šef diplomatije, tvrdeći da je njegovim direktnim kontaktima sa brojnim ministrima "zaustavljen talas kolektivnog priznavanja Kosova" (obavezno je napominjano da je konferenciji prisustvovala i državni sekretar SAD, Hilari Klinton koja je, po ovdašnjim tumačenjima upravo imala za cilj izazivanje tog "kolektivnog talasa priznavanja").

Po sličnom klišeju koji je važio za skup u Damasku, mediji su tvrdili da Amerika i Velika Britanija vrše veliki pritisak na zemlje Centralne i Južne Amerike da "za vreme konferencije ili neposredno posle još desetak zemalja prizna nezavisnost Kosova".⁷ Za razliku od Damaska, gde ministar Jeremić nije mogao fizički da bude prisutan, u San Pedru u Hondurasu bilo mu je dozvoljeno i da se lično obrati

³ *Večernje novosti*, 25. maj 2009.

⁴ *Politika*, 28. maj 2009.

⁵ *E-novine*, 3. juni 2009.

⁶ *Kurir*, 5. juni 2009.

⁷ *Danas*, 2. juni 2009

ministrima, apelujući na zemlje koje još nisu priznale Kosovo da se uzdrže od tog čina: "To je jedini način da se izbegne daljnje podrivanje legitimiteta međunarodnog sistema i univerzalnih vrednosti koje su nam zajedničke", rekao je između ostalog.⁸

Slično je glasila i njegova poruka šefovima diplomatija zemalja članica Procesa saradnje u jugoistočnoj Evropi koji su se, takodje početkom juna, sastali u Kišinjevu u Moldaviji. Prošlogodišnja očekivanja značajnih međunarodnih aktera da će Srbija, inicijativom pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu pitanje Kosova, sa političkog prebaciti na pravni teren, nisu se ispunila. Naprotiv, taj interregnum ministar Jeremić koristi kao argument u sopstvenu korist: "Mi svi moramo da poštujemo činjenicu da taj sud razmatra ovo pitanje i niko ne bi trebalo da prejudicira ishod tog procesa, niti bi trebalo da podstiče nova priznanja jednostrano proglašene nezavisnosti", rekao je u Kišinjevu.⁹

Kritike u "vlastitim" redovima

Tumaranje po svetskoj mapi, bez strategije i koncepta, od Rusije, do Kine, prijatelja nekadašnje SFRJ među nesvrstanimi – uključujući i inicijativu da se 2011. godine u Beogradu svečano obeleži 50-godišnjica osnivanja pokreta – novostvorenih država na afričkom i azijskom kontinetu, osim što ilustruje amaterizam u spoljnoj politici, proizvodi konfuziju ne samo u javnosti (koja ipak, većinskim opredeljenjem ostaje privržena evropskoj opciji), već i među konzervativcima naglašene "patriotske orijentacije", koji na unutrašnjem planu čine dosta homogeni blok.

Indikativano je, na primer, upozorenje profesora Darka Tanaskovića izrečeno povodom Jeremićevog "uspeha" u Damasku na konferenciji Organizacije islamske konferencije. Ovaj "stručnjak za islamski svet", kako ga predstavljaju *Večernje novosti*, tvrdi za list da je Srbija u Damasku ostvarila

"kratkoročan cilj". Štaviše, po Tanaskoviću, Srbija zbog toga može doživeti "hendikep" u postizanju dugoročnih političkih ciljeva. Ulazeći u, kako Tanasković kaže, "igru sa zemljama Bliskog istoka" Srbija se svrstala na suprotnu stranu od EU i SAD", što ne ide u prilog dugoročnom cilju integracije u zajednicu evropskih zemalja i NATO.¹⁰



Jednu od najžešćih kritika patriotskim partnerima "levog spektra" uputio je prominentni autor iz "Nove srpske političke misli" Miša Djurković. Fokussiran na levičarske zablude o Rusiji (iako ih poimence ne spominje, u centru njegove kritike su nedeljnik *Pečat*, njegov glavni urednik Milorad Vučelić i autori okupljeni oko ovog magazina), Djurković u autorskom tekstu "Rusija, EU i Srbija", objavljenom u *Politici*¹¹ kritikuje "rusofilske krugove" zbog nepoznavanja savremene Rusije, njene strateške orijentacije i njene spoljne politike. Umesto da se sa time upoznaju i da na taj način pomognu Srbiji da se geostrateški pozicionira, "oni pokušavaju da nauče Rusiju šta bi navodno trebalo da bude u njenom sopstvenom interesu", kaže, između ostalog Djurković.¹²



⁸ *Glas javnosti*, 2. juni 2009.

⁹ *Glas javnosti*, 5. juni 2009.

¹⁰ *Večernje novosti*, 26. maj 2009.

¹¹ "Rusija, EU i Srbija", *Politika*, 12. juni 2009.

¹² Isto.

Po njemu, ti krugovi su zapravo protiv kapitalizma uopšte, tretirajući Rusiju kao i dalje socijalističku zemlju: "U sektoru geopolitike i međunarodnih odnosa zastupa se ideja fundamentalnog, zavisnog vezivanja za Rusiju, odustajanja od Evropske unije i priželjkivanje da se ona kao bezbožna tvorevina raspadne, kao i zalaganje za izgradnju antiglobalističkog, antiameričkog fronta koji bi predvodile Kina, Rusija i latinoamerički režimi Čavesa, Moralesa i Kastru".¹³

Do, ipak, blagog zaokreta prema Zapadu, primetnog u poslednjih nekoliko sedmica – dolazak američkog potpredsednika Bajdena, poseta predsednika Republike Borisa Tadića Francuskoj, boravak šefa diplomatije u Briselu, kontakti na različitim nivoima zbog aktivnosti na ukidanju viza... došlo je prvenstveno zbog inicijativa SAD i Evropske unije prema Srbiji. Svesna da bez Srbije ne može biti trajne stabilnosti u regionu, međunarodna zajednica nastoji da je održi na prozapadnom kursu, čineći povremeno i pojedinačne ustupke.

Da li je politička klasa spremna na odlučnije prihvatanje dobronamernosti međunarodnih aktera, još uvek je pitanje bez jasnog odgovora. Treba ipak primetiti da je na to ohrabruju i neki istaknuti pojedinci iz srpske dijaspe koje, za razliku od većinske "srpske zajednice u rasejanju", razumeju smisao novih međunarodnih strujanja. U opširnom autorskom tekstu u *Svedoku*, Mirko Vojvodić, posetu Džozefa Bajdena tumači kao "možda istorijsku šansu da Srbija konačno pošalje jasne signale da jeste za evropski put i da jeste za integracije".¹⁴ Zanimljivo je da isti autor u istom tekstu diskretno, ali znakovito narušava kosovski "tabu", tezom da je "vreme pokazalo da ni Srbija nema trajno i jasno rešenje za svoju južnu pokrajinu i da joj za to treba pomoć sa strane".¹⁵

¹³ Isto.

¹⁴ *Svedok*, 19. maj 2009.

¹⁵ Isto.

O ministru

Dok samo(za)dovoljno jezdi sa jednog kraja sveta na drugi, Vuk Jeremić kao da razmišlja isključivo o rejtingu na domaćoj sceni i to samo na njenom jednom (nacionalističko-konzervativnom) polu. Diplomatski neiskusni, a arogantni, bez senzibiliteta za poziciju Srbije u regionu – prema susedima "sa kojima nije bila u ratu" – kao i u širem geostrateškom kontekstu, Jeremić je u poslednjih godinu dana pokvario mnoge odnose, kako zemlje, tako i pozicije koju, zastupajući državu, predstavlja on lično.



Pogoršanje odnosa sa državama – republikama bivše Jugoslavije, što zbog njihovog priznanja Kosova (iako je ambasadorica Crne Gore, Anka Vojvodić proglašena *personam non grata* u jesen 2008, novi crnogorski ambasador još nije došao u Beograd), što zbog tužbe i kontratužbe pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu (sa Hrvatskom), što zbog stalnog uplitanja u unutrašnje odnose susednih zemalja (krajem maja u predviđenu zvaničnu posetu Beogradu, odbila su da dodju dva člana Predsjedništva Bosne i Hercegovine, Sulejman Tihić i Željko Komšić, pa je u gostima bio samo Nebojša Radmanović), u velikoj meri je "zasluga" ministra Jeremića.



Medju stranim političarima i drugim zvaničnicima sve je više onih koji sa njim ne žele da se sretnu. Na primer, tokom posete hrvatskog

premijera Ive Sanadera Beogradu, bilo je upadljivo Jeremićevo odsustvo iz zvanične delegacije koja je razgovarala sa hrvatskim premijerom. Šta više, on je u isto vreme boravio u Turskoj što je dalo za pravo nagadjanjima – koje niko nije demantovao – da premijer Sanader nije želeo da se sretne sa Jeremićem.¹⁶



Tokom zvanične posete Vašingtonu krajem aprila 2009, Vuk Jeremić je imao, za šefa diplomatije upadljivo nizak nivo partnera sa kojima je razgovarao. Nije se sreo sa državnim sekretarom Hilari Klinton, niti sa potpredsednikom SAD Džozefom Bajdenom, pa čak ni sa Bajdenovim savetnikom Entonijem Blinkenom. Iako je novinarima u Vašingtonu tvrdio da se sa Blinkenom sastao, to je sam naknadno morao da demantuje.¹⁷ Praktično, ni tokom posete potpredsednika SAD Džozefa Bajdena Beogradu, Vuk Jeremić nije bio član zvanične srpske delegacije. Sa Bajdenom se samo rukovao ispred zgrade, gde se susret sa predsednikom Srbije Borisom Tadićem održao.¹⁸

Zapostavljanje proklamovanog prioriternog državnog cilja, približavanje Evropskoj uniji, na račun “odbrane Kosova”, nesumnjivo je u velikoj meri posledica i ličnog opredeljenja ministra spoljnih poslova. Iako se u ovdašnjoj javnosti “tvrđ stav” Holandije, jedine zemlje u Evropskoj uniji koja ne pristaje na odmrzavanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), pripisuje šefu holandske diplomatije Maksu Ferhagenu, u poslednjih godinu dana nijedan predstavnik beogradskih vlasti

nije posetio holandski parlament, spoljnopolitički odbor parlamenta, ili nekog člana tog odbora.¹⁹

Spoljnopolitički odbor, koji ima 25 članova je ključno mesto gde se u Holandiji kreira spoljna politika, koju šef diplomatije mora da sledi: “Da je bar neko išao svake nedelje u Holandiju da priča sa parlamentarcima, da je kružio od partije do partije, vodio sa sobom tužioca za ratne zločine, šefove obaveštajnih službi i njihove saradnike da ubedjuju da Srbija saradjuje (sa Hagom) i čini sve što može, to bi mnogo manje koštalo poreske obveznike u Srbiji od 'odbrane' Kosova, a rezultati bi bili mnogo bolji”, piše stalni dopisnik novosadskog Dnevnika iz Brisela.²⁰



Zaključci:

Ako se Srbija, pritisnuta ekonomskom krizom i potencijalnim socijalnim nemirima na unutrašnjem planu odluči za brzi povratak na evropski kurs, to nije moguće bez menjanja spoljnopolitičke orijentacije koju bi pratila i određena kadrovska rešenja. To je posebno važno u trenutku kada EU i SAD sa obnovljenom energijom pokušavaju da Zapadni Balkan održe na evropskom putu. U tom smislu veoma je važno da zemlje Zapadnog Balkana dobiju status kandidata za članstvo u EU, čime bi se definitivno zatvorilo pitanje državnih granica i teritorijalnih aspiracija.

¹⁶ Godišnji izveštaj Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji za 2008. godinu, “Ljudska prava, demokratija i - nasilje”.

¹⁷ *Borba* 14. i 15. maj 2009.

¹⁸ *Borba*, 21. maj 2009.

¹⁹ *Dnevnik*, 14. juni 2009.

²⁰ Isto.